

Krúdy hőseinek társadalmában az egyének haladása egy reális pont felé, amely az önmegvalósulást jelenti, szánalmas lőtás-futásnak tűnhet a boldogságért, hogy végül erkélyről véletlenül lepottyant virágcserep által agyonütve múltjának ki. A dialógusokba ágyazott történetek klasszikus értelemben reálisak (tehát banálisak), s hogy Krúdy nem nevezhető realistának, az epizódjai látszólagos összefüggéstelenségének köszönhető.

A szöveg szintjén nincs rend. Az irónia és önironia, amely Krúdy részéről az adott társadalmi körülmények között (a századelő Magyarország) a legnagyobb mértékben indokolt, épp ebben a rendetlenségben lel bármikor eltalálható célpontra: „De Ferenc József volt a király, és még a varjúcsapatoknak is rendet kellett tartani.” A rendetlenség, irónia és önironia támpont ahhoz, hogy a szövegből kiindulva megkonstruálhassuk egy olyan rendszer kereteit, amelyben a banálisnak tűnő történetek az igazi jelentéssel töltődnek fel, s a mondanivaló egyetemessé válik.

A Krúdy-írások az abszolút megközelítésének módozatai. Adott egy jövőbe tolt pillanat: az élet tetőpontja, önmegvalósulás, ahonnan nem képzelhető el továbblépés. A hősök ennek a momentumnak a büvkörében mozognak, s öntudatlanul mindig eljutnak eddig. Öntudatlanul: nem gondolnak, hanem tesznek, vagy mesélik tetteiket. Mögöttük Krúdy vigyorogva szövi a tettekkel párhuzamos gondolatokat. Másképpen: a tette fölé felvilágítva felfedezzük a mögötte rejlő gondolatot mint argumentumot. A tettek közötti kapcsolat minőségére nem fektet súlyt az író. (Ezért „zavaros néhol” Krúdy.) A gondolatok viszont töretlenül követik egymást, míg el nem jutnak a kiteljesedésig, az abszolútig, s ezen a ponton túl nincs értelme, hogy további gondolatokhoz kapcsolódjanak. A hősök ekkor meghalnak, mint Ben, az elcsapott zoké: „Futni kezdett... Csak homályosan rémlett előtte, hogy a löversenyter felé kell sietnie, ahol már tudja a fát, amely már várja őt.” Vagy csak vegetálásra képesek ezentúl: „Hát önnek nem tűnt fel, hogy a vendéglőspár unja már a mesterségét, miután elég vagyona van, és örökre nincs többé kilátás? Miért dolgozzanak a vább ezek az emberek, akik már annyit szereztek, hogy akkor is megélhetnének vagyonukból, ha kétszer kellene élniök?”

A gondolat abszolútba kergetése, felbomlása, az ember mint ember megszűnése realitásként szerepel az író világképében, s ez a tény alapvetően szkeptikus magatartást eredményez a problémamegoldásokban: valójában nem kínál érvényes megoldásokat. Ördögi szenvtelenséggel itéli halálra hőseit, s velük együtt saját magát, miközben végsőkéig menő részletességgel indokolja ezen esemény szükségességét. Könnyed, amikor megállapítja: „Pisztoli egykedvűen nézegette egykori szolgáját. Régen elköltözött szívéből a szánalom. Senkit se sajnált, aki még élt.” Vegetálásra kárhóztatott hősei sorsának követését is lezseren hagyja abba. Szkeptícizmusos finton a tökéletlennek, amely a tökéletesség köpenyét öltötte magára.

A fentiekén kívül még mindent rá lehet fogni Krúdyra, s az irodalomtörténészek el is végezték e munka nagy részét. Az érdekesebb minősítések közül egy néhány: „európaivá finomított barbár”, „álomlátó”, „varázsló”, „pongyola”, „stílusművész”. A Krúdy-jelenség értékelése egyelőre még várat magára.

A **KLEOFÁSNE KAKASA** című kötetben szereplő három kisregény (válogatta, az előszót írta és a függelékét összeállította Kozma Dezső, Dacia, 1979.) zártabb szerkezetű (hogyan lenne pár effajta is a kb. 1500 szépirodalmi jellegű írásmű között), s mint ilyen, könnyebben besorolható néhány irodalmi törekvésbe. Ezek lennének a legsikerültebb írások? Meglehet...

Gondolatai párbeszédbe adagolt ébresztők.

Ha hiszünk bennük, szerencsétlenségünk magunkat abban, hogy szemünk rányilik a valóságra.